

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת בהר

כ"ה, י"ד

א. רמב"ם

פרק כה, פסוק יד: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך"

אמרו, דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה. וכבר נתברר שדבר תורה מעוות קונות, ואין משיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים, וכן המסירה וההגבהה. הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, אבל שאר הדרכים שהן נקנות הקרקעות וזולתן, כלומר שטר וחזקה הסמיכון לפסוקים.

סה"מ רמ"ה

אלו

1. כרננו צוסק קדיניט הקובציט איק נצשית הצברת הצלות צל נכסיט, הצצט מה הצציה?
2. דרכיט שנות מצויות לכך, התוכלף אמנותן ולא הסכינן?
3. מהו הדבר החלק באתר והיכן צריק להשתמש בו?

* * *

ב. תוספת ברכה.

פרק כה, פסוק יד:

ונחשב לטוב וראוי להעתיק איזה דברים כבושים מרבתינו על הזהירות מאונאה לכל איש מכל אומה ולשון.

(א) הרמב"ם בפירושו המשנה למס' כלים, פרק י"ב משנה ז', בדברו על

גנות מדת האונאה וההטעה, אומר בהמשך הדברים: "וכן אסור הבדוי (השקר) והתחבולה ומיני הרמאות והאונאות והעקיפים על בני האומות השונות, ואלו הרעות כולן השי"ת יתעב אותן ואת עושיהן, וכמאמר הכתוב (פ' שופטים, כ"ה ט"ז) כי תועבת ה' אלהיך כל עשה עול", עכ"ל.

(ב) בספר חסידים סימן תתצ"ד כתב דברים קצרים ומלהיבים בזה הלשון:

"אל יעשה אדם עול לאיש מאומות העולם כמו לישראל, ומעשה עול כזה מורדין את האדם ואין הצלחה בנכסיו, ואם השעה עומדת לו, יהיו נפרעים מזרעו", עכ"ל.

(ג) מהרש"א בכתובות (ס"ז א') כתב, ויש שמקבצין עושר שלא באמונה

ובחלול השם ואח"כ מנדבים מאותו ממון, ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה ואין לעושר זה קיום וכו', עכ"ל.

(ד) מחבר ספר באר הגולה לשו"ע, כתב בספרו זה לחשן משפט סימן

שמ"ח אות ה' בזה הלשון: "ואני כתב זאת לדורות, שראיתי מי שהעשירו מן טעות של גוים וסופם ה', שירדו נכסיהם לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה, ורבים אשר קדשו את השם והחזירו טעות בני אומות העולם בדבר חשוב, גדלו והצליחו והניחו יתרם לעולליהם", עכ"ל.

וראוי להזכיר בזה את גלגלי החיים של האדם הגדול הזה, סמוך לזמן כתיבת הדברים האלה, כי הוא וביתו ועירו (ליטא לפנים) היו לברות לשיני העריצים העזים הפורעים בהתקופה האיומה ההיא הידועה בשם מחריד „גזירות ת”ח”, וכפי שמספר בעצמו (בהקדמתו הראשונה לספרו באר הגולה) „עזב את ביתו וטובו וכל אשר לו והלך עם הגולה ומאומה אין בידו זולת ספר עברונות (לוח השנה) למען דעת סדר זמנים, ותבקע הארץ לקול הגולים”, עכ”ל. והלך באשר הלך ובא עד עיר אמשטרדם, בהולנד, ושם כתב והדפיס דברים אלה שהבאנו, דברי בעל נפש רוממה, אשר עם כל מצוקותיו וצרותיו אשר הסבו לו הבריונים האלה, לו ולכל יהודי המדינה, לרבוה רבבות. — הנה עם כל זה כה נאמנה רוחו לכל הנברא בצלם.

ויסוד נאמר לדברים יקרים אלה אפשר לקבוע את הפסוק דירמיה (י”ז א) עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל, והלשון בלא משפט כאן כולל גם בלא ישרת לב, וגם לא בסדר ומשטר הקבוע בעולם, מעין הלשון יכלכל דברו במשפט (תהלים, קי”ב ה’), שהכונה, ינהג עניניו ביושר ואמונה ובסדר קבוע, ובקהלת (ח’ ו’) לכל חפץ יש עת ומשפט, ומוזה הלשון בפרשה וישב (מ’ י”ג) ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון, שהכונה, כסדרו הראשון, ובפרשה תרומה (כ”ו ל’) והקמות את המשכן כמשפטו — כסדרו הקבוע, ועוד כהנה, ובמקום אחר הארכנו בפרטי הדברים.

פרש

1. קרא שם את הפסוק, מה הפציה איתה הנסיים הפרשנים השונים לתקוף?
2. פרשנו קובץ שדין זה תקף גם כלפי אנויים, אמה זה כל כך חשוב לך?
3. פרשנו מביא ארבעה פרשנים: הרמב”ם, ספר החסידים, המהרש”א ולפסול את הפאר אלה, אמה?
4. פרשנו מיוחד את רוב דבריו דוקא מתוך ה”פאר באלה” התוכל לעצור את הסיבה?
5. לפסול הוא מביא פסוקים מסכמים, מה הוא מנסה ללמד מכך?

* * *

הנך רואה, שאף על

פי שירד המן דבר יום ביומו, מכל מקום היו אוכלים ורעבים, לפי שלא היה פת בסלם ליום המתרת, על כן פאן ודאי יאמרו ”מה נאכל בשנה השביעית” קדם שיראו בששית רבוי תבואה, ויאמרו אלו היינו זורעים בשביעית לצורך שמניית היה לנו פת בסל והיינו אוכלים ושבעים, אכל מאחר שלא נזרע לצורך שמניית אם כן לא יהיה לנו פת בסל, ואם כן גם בשביעית לא נשבע, וכל שכן בשמינית, ואיה הבטחת האומר ”ואכלתם לחמכם לשבע”, ומה נאכל שיהיה לשבעה, מאחר ש”לא נזרע ולא נאסף תבואתנו” לצורך שמניית. על זה אמר: ”וצויתי את ברכתי” וגו’, כדי שיהיה לכם פת בסל גם לצורך שמניית, ואז יאכלו לחמם לשבע בשביעית, פי יהיה להם פת בסלם לשלש שנים. ויש אומרים ששלש שנים הינו מפני שנת היובל, שלא זרעו שני שנים רצופים, ויתכן לפרש שלש שנים על כל שמיטה, ויאמרו כן בעבור חסרון הספייחים של שנה שמניית, אף אם יש בידם מן הישן, ובמקום הספייחים הבטיחם שתעשה התבואה על שנה יתרה, למלאות חסרון הספייחים, כדי שיאכלו וישבעו כשיהיה להם תבואה ברוח גדול ולא בצמצום.

[כן וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית. יש מפרשים, ש”בשנה השביעית” אינו מוסב על ”וכי תאמרו”, אלא ”וכי תאמרו” בששית ”מה נאכל בשנה השביעית”, ”הן” בשנה השביעית ”לא נזרע”, אכל בשביעית ודאי לא יאמרו מה נאכל בשמינית, שהרי נאמר ”ועשת את התבואה לשלש השנים”, אם כן כבר ראו בששית רבוי התבואה. וזה קשיא על הרמב”ן ומהר”י אברבנאל שפרשו כן, שיאמרו בשביעית מה נאכל בשמינית. ולפי מה שכתבנו למעלה, שברכה זו שיאכל קמעא ומתברך במעיו, אין זה קשיא, פי סוף סוף לא יראו רבוי תבואה. ויש אומרים, שכל מי שיש בידו מעט לחם הוא מקמץ מיד ותכף, מיראה פן יחסר ממנו לעתיד, כך יקמצו גם בשביעית מיראת חסרון התבואה שבשמינית. ולי נראה שבה פרשו, שכל תלונה זו סובבת על מה שנאמר בפסוק שלפני זה, ”ואכלתם [לחמכם] לשבע”. ואמרו רז”ל במסכת יומא, פתיב: ”המאכלך מן במדבר” (דברים ח, טז), וכתוב: ”ויענף וירעבך” (שם ח, ג). אלא, אינו דומה מי שיש לו פת בסל למי שאין לו (יומא עד.).

ג. כלי וקר. פרק כה' פסוק כ':

1. קרא שוב את הפסוק האם ואינה קושי נראה לך?
2. מהי הקושי שהראתה והאברבנאל מקשים שפרשנו אינו מסכים צמח וזמנה?
3. מהי דעת ה"י אורח"י?"
4. מה פירושו של פרשנו?
5. איך ציין ירודת המן מסייעת לכל זה?
6. מה בדבר ההפסחה: "ואכלתם לחמכם לשובע" ואיך זה מתאם לכאן?
7. איך מפינים זאת ה"י אורח"י שזה קשור ליוסף?
8. איך "הספוחים" שייכים לכאן?

* * *

ד. בכור שור.

פרק נה' פסוקים נ' - נה': (ג) וחי שב עם קונהו. מדקדק עם קונהו, שאין באין עליו בעקיפין, דגול גוי אסור.⁵⁹ (גא) אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב. דרש רב נחמן בר יצחק להני קראי בציון כסיני, נתרבה כספו, שלמד אומנות ושוה יותר ממה שהיה שוה בשעת קניין, לא יוכל הקונה לומר: אילו היה עומד עמי עד היובל, כך וכך היה מרויח, אלא לפי כסף מקנתו⁶⁰, לפי הדמים שקנה אותו בהם ישיב לו משנים הנותרים.

(גב) ואם מעט נשאר בשנים. שנתמעט כספו שחלה ותש כחו, אינו שוה כמו שהיה שוה בעת הקניין. כפי שניו. מונין עמו כמו שאומדין אותו שיוכל להרויח עד היובל ולא לפי הקניין. ולפי הפשט, שנים הנותרות ישלם אם רב, אם מעט.

(גד) ואם לא יגאל באלה ויצא בשנת היובל. אבל בשש אינו יוצא, באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש⁶¹. הוא ובניו. כמו שפירשתי שיציאתו גורמת לבניו חירות⁶², דאין דרך לומר שהגוי חייב במזונות בניו⁶³, דגוי לאו בר מעבד מצוה הוא.

(נה) כי לי בני ישראל עבדים. ולפיכך אין יכול לקנותם קניין עבדות שלא יצא ביובל, וכן: "כי לי הארץ"⁶⁴, ולפיכך אין אדם יכול לקנותם לצמיתות, אפילו אותם הירושים אותם אינם אלא כמו אריסין בתוכה. אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. ומאותה שעה נעשו עבדי, וקדם שטר שעבודי לכל אדם⁶⁵. אני ה' אלהיכם. המחזיק אתכם בני חורין ואת ארצכם.

אלוף

1. איך מפיין פרשנו את פסוק נ' ומה חידושו?
2. מה הפציה הצויה להתצורר לפי הנאמר בפסוק נא' ונב' ומה הדיון המצוי?
3. מה חידושו בפסוק נד'?
4. בפסוק נה' מאלה פרשנו את השקפתו הרצונית על ציין הצבדות, התוכל להסבירו?

* * *

ה. מלאכת מחשבת.

פרק כח' פסוק מו':

והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעולם בהם תעבדו ובאחיכם וגי': **היה** טוב אמרו לעולם יעבדו אחכם כי אמנם אין הרגון שישראל יעבדו הכנענים לשיאמר תעבדו? ואמרת לפרשו (ז) שהירושה אשר נחיל אחרינו לבנינו ולבנותינו הכל וריק כי מי יביאנו לראות בזה שיהיה אחרינו? והיה נח לנו שלא לחשוב בזה אחר המות כאשר אין לנו עוד בחיים ומי יודע את שיהיה אחרינו החכם יהיה או סכל? אם ישלט בעמלנו או יאבד העושר הוא בענין רע וכרגע רוח על פניו יחלוף ויעבור והנה איננו? ולמה נשים כזאת אל לבנו אם לא שקך מנהגו של עולם וכאשר נפש עמל עמלה לכן קן נחיל אנחנו לבנינו מה שבידינו ונרדף בזה הנהוג אשר היא סוף כל אדם אפי' שהכל הכל. גם העבדים הכנעניים כתוב שניחיל אותם לבנים ונעבוד בזה אל העולם אשר כמנהגו נוהג להנחיל ירושה לבנים. זהו שאמר לעולם בהם תעבדו ירלה בעבדים ההם תעבדו אל העולם להוריש לבנים. אבל לא תעשו כן לבני ישראל איש באחיו:

אלוף:

1. לכאורה מה הקושי המצריק ביאור?
2. איך מתייחס פרשנו לציין ירושה ככאן?
3. מה יחסו לצבדות של עבד כנעני או עברי?
4. מה אין לצלות ליהודים?
5. מה הרציון שמדריך את פרשנו?

* * *